

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.5:338.24

ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНЕ ВИРОБНИЦТВО В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Плаксієнко В.Я., д.е.н., професор, ДДАУ
Блажевич О.Г., ст. викладач НАПКБ

Нарощування обсягів інвестицій і підвищення ефективності їх використання в аграрному виробництві є необхідною умовою подальшого розвитку сільського господарства України. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному виробництві полягають у тому, що вони повинні відбуватися в умовах суттєвого скорочення фінансових можливостей як вітчизняних, так і іноземних інвесторів у зв'язку з поширенням світової фінансової кризи на фінансовий і реальний сектор національної економіки.

Фінансові труднощі, що виникли у другій половині 2008 року в реальному секторі економіки України, були обумовлені внутрішніми та зовнішніми чинниками. Сукупна дія цих чинників впливає на усі види економічної діяльності, зокрема на аграрне виробництво.

Інвестиційна діяльність в аграрному виробництві на протязі останніх 17 років здійснювалася з великими труднощами. Аграрний сектор вітчизняної економіки був і до сьогодні залишається не зовсім привабливим для інвесторів. Значні коливання можливості одержати прибутки від основної операційної діяльності в аграрному виробництві робить мало цікавим вкладання інвестиційного капіталу у розвиток сільського господарства.

Аналіз наукових праць вітчизняних учених [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8] дає можливість стверджувати, що питанням інвестицій в аграрне виробництво України приділялося дуже велике значення. Згадані автори з різних точок зору розглядали питання інвестування в аграрному виробництві, визначали необхідність втручання держави в інвестиційні процеси та пошук джерел фінансових ресурсів для вкладання в створення та придбання основних засобів для сільського господарства.

Однак ще не всі питання інвестиційної діяльності було досліджено українськими вченими, особливо в сучасних умовах, коли світова фінансова криза зачепила вітчизняний фінансовий і реальний сектор економіки, зокрема й аграрне виробництво. Тому основною метою статті є визначення основних напрямів інвестування в аграрному виробництві в умовах сучасної економіки України.

Світова фінансова криза зачепила не тільки український фінансовий сектор, вона значно погіршила ситуацію в реальному секторі економіки, насамперед, у тих видах економічної діяльності, що виготовляли продукцію на експорт, зокрема металургію, хімічну промисловість, машинобудування тощо. Проблема фінансової кризи, що з вересня 2008 року стала відчуватися в Україні, базується на тому, що країна в цілому, банківський сектор, населення мають значні суми зобов'язань, які в умовах кризи досить важко виконувати, особливо тоді, коли зменшується рівень ліквідності в економіці.

Держава, у зв'язку з кризовою ситуацією, не має змоги за рахунок бюджетних коштів підтримувати аграрне виробництво, а надходження до бюджетів усіх рівнів значно скоротилися у зв'язку з тим, що ліву частину українського державного бюджету формували підприємства тих галузей економіки, що постачали свою продукцію на зовнішній ринок. Звідси, світова фінансова криза в Україні перетворилася в економічну кризу, в кризу бюджету, кризу банківської системи.

Вітчизняні банки, які в останні роки брали значні позики за кордоном на короткий термін, повинні своєчасно повернути кошти кредиторам. Ситуація в країні загострилась тому, що буквально за 2 місяці значно скоротилися валютні надходження, що негативно вплинуло на можливість самих банків, підприємств, населення придбати іноземну валюту, зокрема долари США.

Валютна криза в країні посилилась значною панікою на банківському ринку та у зв'язку з рейдерською атакою на один з велетнів банківської системи України — Промінвестбанк. Завдяки рейдерській атаці цей банк фактично був доведений до стану близького до банкрутства. Це негативно вплинуло на фінансово-економічну ситуацію в країні.

У зв'язку із значними негараздами в економіці й банківській системі країни аграрне виробництво не може розраховувати на отримання більш-менш значних кредитів для здійснення інвестиційної діяльності. В реальності є питання щодо можливостей з боку банківського бізнесу кредитувати операційну діяльність у сільському господарстві. Сучасний стан банківської системи дає підстави стверджувати, що більшість банків не зможе кредитувати аграрне виробництво, тому що самі банки не мають необхідних банківських ресурсів для здійснення кредитно-інвестиційних операцій, їх ліквідність залишається на низькому рівні. Практично усі банки країни брали кошти у НБУ для підтримки більш-менш задовільного рівня ліквідності.

Сільське господарство за своєю внутрішньою структурою не може функціонувати без фінансової підтримки з боку банків або держави. Якщо банки не в змозі надавати більш-менш задовільні кредити, а держава не зможе хоча б частково покривати відсотки за кредитами, що здійснювалося в останні роки, то більшість аграріїв практично не зможе виконувати сільські роботи повесні.

Щодо інвестиційної діяльності то в умовах кризового стану фінансової системи країни, реального зменшення вільних фінансових ресурсів в Україні можливо прогнозувати, що поки не пройде пік економічної кризи, суттєво не можливо розраховувати на значне фінансування інвестиційної діяльності в аграрному виробництві.

Водночас необхідно вказати, що інвестування в аграрному секторі економіки країни залежить не стільки від наявності або відсутності коштів у держави чи банківських структур. Фактично основна частина інвестицій в аграрне виробництво здійснювалася за рахунок власних коштів аграрних підприємств та тих інвесторів, які були зацікавлені в розвитку аграрного сектору країни. Тому можливо прогнозувати, що незважаючи на гостру нестачу в економіці України вільних фінансових ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності в аграрному комплексі, такі кошти можуть з'явитися. Особливо це торкається крупних аграрних структур, що пов'язані у своїй діяльності з відповідними фінансово-промисловими групами або промислово-торгівельними компаніями, що зацікавлені в подальшому розвитку вітчизняного аграрного виробництва.

Проте на практиці є значні припони щодо розвитку вітчизняного аграрного виробництва, а тому й інвестування в це виробництво. Такими припонами, на нашу думку, є прийняття в 2008 Україною відповідних зобов'язань щодо входження ВТО. При входженні в цю організацію Україна взяла на себе значний перелік зобов'язань, який перш за все стосується розвитку аграрного виробництва. Таким чином, країна за угодами щодо ВТО в умовах фінансової кризи може значно втратити, ніж одержати реальних вигод.

Інвестиційна діяльність завжди була надто ризиковою. Інвестиційні ризики, які найчастіше проявляються при здійсненні інвестиційних проектів можуть бути: а) кредитні ризики; б) підприємницькі ризики; в) страхові ризики; г) ризики першої стадії інвестиційного процесу. Усі названі ризики пов'язані з низькою прибутковістю чи збитковістю аграрного виробництва. В умовах економічної кризи до названих ризиків можливо додати ризики ліквідності, платоспроможності, цінні ризики, інфляційні ризики та ризики, що пов'язані з валютними операціями. Частково названі ризики можливо прогнозувати при здійсненні інвестиційної діяльності, але більша їх частина, хоча і піддається прогнозуванню, однак залежить від зовнішніх проявів щодо аграрного виробництва, а тому можливість їх прогнозувати стає досить сумнівною.

Для аграрного виробництва країни ще одним із можливих ризиків є ризик, що пов'язаний із скороченням попиту на аграрну продукцію з боку світового аграрного ринку. У зв'язку з цим вітчизняні аграрні підприємства можуть значно втратити від світової фінансової кризи, тому що їх продукцію будуть купувати менш ніж раніше. Крім того, світові ціни на основну експортну продукцію українських аграрних підприємств, зокрема зернові культури значно зменшилися в 2008 році, що практично робить не вигідним сучасне українське аграрне виробництво.

В умовах кризи більшість суб'єктів господарювання зменшують свою інвестиційну активність в наслідок необхідності використовувати кошти для основної операційної діяльності, можливості швидкої втрати платоспроможності.

При достатньо стабільній економічній ситуації в країні суб'єкти підприємництва, зокрема й аграрного сектору, використовують наступні методи фінансування інвестицій:

1. Самофінансування за рахунок власних коштів, створених на базі таких джерел, як: амортизаційні відрахування і прибуток. У зв'язку з кризовими явищами в економіці прибуток більшості підприємств аграрного виробництва може бути занадто малий або його зовсім не буде. А тому інвестування можливо здійснювати фактично лише за умови наявності необхідної суми амортизаційних відрахувань. У більшості аграрних підприємств за останні роки суттєво скоротилися основні засоби, а відтак суми амортизаційних відрахувань теж не можуть бути значними.

2. Акціонування — залучення інвестиційних ресурсів за допомогою випуску цінних паперів, зокрема акцій. Даний метод вважається одним із найбільш ефективних для суб'єктів підприємництва промисловості, торгівлі, фінансового сектору економіки. В аграрному комплексі акціонерних товариств дуже мало, а тому тільки окремі підприємства можуть розраховувати на одержання необхідних фінансових коштів для здійснення інвестиційної діяльності за умови випуску нових акцій.

3. Кредитування — одержання позик або від банківських структур або за рахунок випуску облігаційних позик або за рахунок фінансового лізингу. Проте в умовах кризи розраховувати на одержання коштів від банківських установ або за рахунок випуску облігацій є дуже сумнівною операцією. Тому аграрні підприємства можуть розраховувати лише на лізингові операції відносно основних засобів виробництва.

4. Пайове фінансування — здійснюється приватними інвесторами або власниками кооперативів, товариств з обмеженою відповідальністю. Таке фінансування інвестиційної діяльності може відбуватися за будь-яких умов, у т.ч. в період фінансової кризи. Це обумовлено тим, що деякі приватні інвестори мають необхідні фінансові ресурси і з метою підвищити ефективність власного аграрного виробництва можуть вкласти свої кошти в інвестиційну діяльність.

5. Пряме іноземне інвестування. В умовах кризи прямі іноземні інвестиції мало ймовірні, тому що іноземний капітал вкладається в тих країнах, де економічна криза практично не зачепила реальний

або фінансовий сектори економіки. Проте можливо прогнозувати, що деякі іноземні інвестори будуть зацікавлені вкладати грошовий капітал в об'єкти сільськогосподарського виробництва з метою подальшого одержання прибутку, коли фінансова кризи закінчиться і попит на аграрну продукцію, земельні ділянки, що знаходяться під сільськогосподарськими угіддями суттєво буде зростати в ціні. Особливо це стосується земельних ділянок. В сучасних умовах землі сільськогосподарського призначення ще не виступають об'єктами купівлі-продажу. Однак в найближчий час сільськогосподарські землі стануть об'єктами купівлі-продажу, а значить інвестиційна їх цінність значно підвищиться. Тому найбільш прозорливі іноземні інвестори вже зараз можуть прикупити української землі з метою подальшого продажу й одержання додаткового прибутку.

В умовах економічної кризи, що охопила вітчизняну економіку, при аналізі можливості здійснення інвестиційної діяльності слід розглянути чинники, що у найбільшій мірі будуть впливати на інвестиції. До таких чинників можливо віднести (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники впливу на інвестиційну діяльність в аграрному виробництві
в умовах економічної кризи в Україні

Чинники	Основні напрями дії	Можливі наслідки
1	2	3
Позитивні чинники		
1. Покращення податкової політики	Зменшення податкового тягаря при інвестиційної діяльності	Зменшення витрат на податки
2. Створення умов для подальшого інвестування	Вдосконалення законодавства щодо інвестицій в аграрне виробництво	Спрощення умов залучення додаткових коштів для інвестицій
3. Розвиток фінансового лізингу	Розширення обсягів застосування в практиці аграрного виробництва	Збільшення основних засобів аграрного виробництва
4. Посилення ролі акціонування	Корпоратизація аграрного сектору, збільшення частки акціонерних товариств, підвищення масштабів аграрного виробництва	Покращення можливості залучення інвестицій за рахунок емісії акцій
5. Підвищення конкуренції за можливість вкладати кошти в інвестиції в аграрне виробництво	Аграрне виробництво стає більш привабливим ніж інші види економічної діяльності	Зростання обсягів інвестицій в аграрне виробництво
6. Вдосконалення амортизаційної політики на рівні аграрних підприємств	Формування амортизаційних фондів для забезпечення простого відтворення основних засобів в сільському господарстві	Збільшення обсягів використання амортизаційних відрахування на інвестиційну діяльність
7. Підвищення зацікавленості власників аграрного бізнесу в розширенні масштабів інвестування	Додаткові внески до статутного фонду підприємств з метою розширення обсягів інвестицій	Зростання обсягів інвестицій
Негативні чинники		
1. Зростання інфляції	Підвищення цін на матеріально-технічні засоби для аграрного виробництва	Зменшення можливостей виділяти кошти для інвестування
2. Відсутність реальної можливості одержати довгострокові кредити	Відсутність у банків необхідних довгострокових банківських ресурсів для інвестиційного кредитування	Суттєве зниження можливості залучити банківські кредити
3. Припинення державної підтримки	Держави скорочує або зовсім перестає підтримувати аграрний сектор	Скорочення можливості виробництва аграрної продукції та формування операційного прибутку
4. Скорочення можливості залучити прямі іноземні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції будуть залучатися значно менше	Зменшення фінансових ресурсів, нової техніки, новітніх технологій
5. Зменшення чистого прибутку, що може скоротити власні фінансові ресурси	Зменшення власних фінансових ресурсів, що можуть бути направлені на інвестиції	Зменшення обсягу інвестицій

1	2	3
6. Зменшення можливості залучити фінансові ресурси за рахунок фондового ринку через його практичну бездіяльність в Україні	Занепад фондового ринку в Україні суттєво скорочує можливості за рахунок емісії цінних паперів залучати інвестиційні ресурси	Скорочення інвестиційних ресурсів в крупних акціонерних аграрних товариствах
7. Спад цін на аграрну продукцію на внутрішньому й зовнішньому ринку	Зменшення можливості одержання чистого доходу й операційного прибутку, що зменшить можливості капіталізувати прибуток	Скорочення інвестиційної діяльності.

Складено авторами статті

Аналіз наведених чинників дає підстави стверджувати, що позитивні і негативні чинники діють практично однаково. Переваги тих чи інших чинників будуть залежати від фінансово-економічної ситуації, що розвивається в країні та безпосередньо в інвестиційному процесі аграрного виробництва.

Автори прогнозують, що у зв'язку з економічною кризою, яка не досягла своєї найвищої точки зростання, інвестиційна діяльність буде значно зменшуватися тому що, більшість інвесторів намагаються економити грошові кошти, а у аграрних підприємств може не вистачити необхідних власних ресурсів, особливо при зниженні цін на основну аграрну продукцію. Хоча попит на аграрну продукцію буде залишатися достатнім на протязі всього кризового періоду, але коливання цін, значні витрати, що пов'язані з інфляційними процесами, які супроводжують будь-яку економічну кризу, не гарантують аграріям реальної можливості для значного інвестування.

У зв'язку з розвитком економічної кризи в Україні нами пропонується така схема дій в аграрному секторі відносно інвестицій:

1. Оцінити фінансовий стан аграрного підприємства, рівень його прибутковості, можливості реального залучення додаткових фінансових ресурсів із різних джерел та вартість таких коштів.

2. Оцінити реальну необхідність здійснення інвестиційної діяльності в умовах національної економічної кризи. Якщо є можливості перенести термін здійснення інвестицій на більш привабливий період для такої діяльності.

3. Якщо є можливості фінансувати інвестиції і є обов'язкова необхідність здійснення таких інвестицій наполягаємо на скороченні термінів вкладання коштів в інвестиційну діяльність, а також зменшення масштабів інвестування.

Вважаємо, що найкращі інвестиції за таких часів в аграрне виробництво ті, що вже у цьому році можуть дати віддачу від їх використання. Це інвестиції в машини й обладнання для аграрного виробництва, переробки сировини, підвищення якості аграрної продукції, що дасть можливість збільшити ціну на кінцеву продукцію або скоротити витрати на її виготовлення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, автори статті прогнозують, що в умовах економічної кризи буде реальне скорочення інвестиційної діяльності в аграрному виробництві. В умовах кризового стану економіки необхідно заощаджувати фінансові ресурси з метою їх використання для операційної діяльності, якщо таких ресурсів небагато.

При достатності фінансових ресурсів та можливості їх залучення на вигідних умовах інвестиційну діяльність можливо здійснювати за окремими інвестиційними проектами з малими обсягами інвестицій в об'єкти, котрі можуть дати швидку віддачу за рахунок збільшення чистого доходу або скорочення суми витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурковський І.Д. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І.Д. Бурковський, І.О. Іртищева // Економіка АПК. — 2005. — №12. — С. 71–73.
2. Галєпа Т.В. Особливості формування джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах / Т.В. Галєпа // Економіка АПК. — 2006. — № 9. — С. 77–81.
3. Дергач І.В. Інвестиційне забезпечення розвитку інтенсифікації сільськогосподарського виробництва / І.В. Дергач // Економіка АПК. — 2005. — №12. — С. 92–95.
4. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П.Т. Саблук, М.І. Кисіль, М.Ю. Коденська; ред. М.І. Кісіля, М.Ю. Коденської. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 478 с.
5. Кисіль М.І. Тенденції і напрями активізації інвестиційного процесу / М.І. Кисіль // Економіка АПК. — 2002. — № 4. — С. 66–69.
6. Марчук Л.П. Особливості інвестиційно-інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / Л.П. Марчук // Економіка АПК. — 2007. — №7. — С. 96–100.
7. Орликовський М.О. Про залучення інвестиційних ресурсів в аграрний сектор регіону / М.О. Орликовський // Економіка АПК. — 2007. — № 6. — С. 71–80.
8. Трегобчук В.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В.М. Трегобчук // Економіка України. — 2006. — №2. — С. 4–12.